

اتحاد ملی در کلام امام و رهبری.....

علی باقی نصرآبادی

عضو هیأت علمی پژوهشکده تحقیقات اسلامی

چکیده

یکی از اموری که مورد اتفاق و پذیرش همه متفکران، بخصوص اندیشمندان اسلامی عالم بوده و هست وحدت و اتحاد ملی است و شاید بتوان گفت اصل اساسی در تعالیم اسلامی دعوت به وحدت و ایجاد همدلی و همفکری در بین انسانهاست. جامعه‌ای که وحدت و انسجام ملی در آن وجود داشته و اعضای آن متحد باشند، همواره در برابر دشمنان و تهدیدهای بیرونی محکم و استوار در جهت رشد و تعالی خویش گام بر می‌دارد. در مقاله حاضر، پس از بررسی مفاهیم، ضرورت، عوامل ایجاد و موانع اتحاد ملی با توجه به دیدگاه‌های امام علیه السلام و مقام معظم رهبری و آموزه‌های دینی تبیین می‌شود و در نهایت آثار و پیامدها و راهکارهای افزایش اتحاد ملی مورد تحلیل و بازشناسی قرار می‌گیرد.

کلید واژه‌ها: وحدت، اتحاد ملی، پیروزی انقلاب اسلامی

مقدمه

وحدت ملی از مؤلفه‌های بسیار حیاتی و همواره از پایه‌های قوام و استواری جامعه‌ها بوده است. جامعه‌ای که وحدت و انسجام در آن وجود داشته و بین اعضای آن پیوستگی و ارتباط برقرار باشد، قطعاً در برابر دشمنان و تهدیدهای بیرونی محکم و استوار بوده، در جهت رشد و تعالی خویش گام بر می‌دارد. اما جامعه‌ای که در آن تفرقه، پراکندگی و اختلاف باشد، جامعه‌ای بیمار خواهد بود و این بیماری مانع رشد و اعتلای آن گردیده، در نتیجه در برابر تهاجمات و تهدیدات بیرونی متلاشی خواهد گردید. در قرون گذشته استعمارگران و قدرت‌طلبان برای سلطه بر کشورهای دیگر کوشیدند به منظور ایجاد شکاف و اختلاف، بر موضوعاتی چون سرزمین، زبان، نژاد، دین تأکید ورزند و در داخل آن کشورها تعصبات و حساسیت‌های قومی، نژادی و مذهبی را برانگیزند و اتحاد و یکپارچگی جهان اسلام را به مخاطره اندازند.

با پیروزی انقلاب اسلامی، ابر قدرتها نفوذ مستقیم خود را در ایران از دست دادند، اما از سیاست موفق خود یعنی ایجاد اختلاف و جلوگیری از یکپارچگی اقوام و ملل اسلامی دست برنداشتند، حتی راه‌های جدیدتر و مؤثرتری را نیز جست و جو کردند. روی کار آمدن حکومتی که منافع ابر قدرت‌ان را به مخاطره انداخته و آن را ضربه‌پذیر کرده بود آنان را در این امر مصمم‌تر می‌کرد.

این مقاله بر آن است با استفاده از اندیشه‌های سرنوشت‌ساز امام علیه السلام و مقام معظم رهبری، نقش بی‌بدیل اتحاد ملی را در ثمر رسیدن انقلاب اسلامی مورد بازشناسی و تحلیل قرار دهد. امید است این دستاورد ارزشمند انقلاب همچنان در جامعه امروزی ما بیشتر حاکم گردد.

۱. تعریف مفاهیم

۱- وحدت: وحدت در لغت به معنای یگانه شدن، یکتایی و یگانگی است.^(۱) و از نظر اصطلاحی، وحدت یعنی اتحاد گروه‌های مردمی که بنابر مصالح اجتماعی و فردی یا گروهی و حزبی به صورت جماعت یا دسته‌های مختلف گرد هم می‌آیند و از هر گونه

تفرقه و درگیری دوری می‌کنند و به مصالح جامعه خود می‌اندیشند. حضرت امام علیه السلام در معنای وحدت می‌فرماید:

وحدت همان چیزی است که در قرآن کریم درباره آن سفارش شده است... به این معنا که همه در کلمه اسلام با هم مجتمع باشند. (۲)

۲- اتحاد ملی: اتحاد ملی به معنای یکپارچگی ملت است. مقام معظم رهبری می‌فرماید: وحدت مردم، اتحاد قلبی و روحی مردم، محبت مردم، وفاق مردم حول نظام اسلامی و احکام مقدسه و قانون اساسی اسلام. (۳)

در جای دیگر در تعریف وحدت می‌فرماید:

وحدت مردم یعنی نبودن تفرقه، نفاق، درگیری و کشمکش، حتی در جماعتی که از لحاظ اعتقاد دینی نیز مثل هم نیستند، می‌توانند کنار هم باشند، می‌توانند دعوا نکنند. (۴)

۲. ضرورت اتحاد ملی

در تاریخ پر فراز و نشیب اسلام، تفرقه و اختلافات نفاق‌آمیز بین مذاهب و فرق اسلامی از مسایل ویرانگر جوامع اسلامی بوده است که خسارت و زیانهای مادی و معنوی جبران ناپذیری بر پیکره امت اسلامی وارد ساخته است. این زخم خونین در سیمای زیبای امت اسلامی از چشم مصلحان تیزبین پنهان نمانده و نگرانی و دغدغه آنان را برانگیخته است. حضرت امام علیه السلام در تحلیل عوامل اصلی پیروزی سریع الوقوع انقلاب اسلامی ایران به دو رکن اساسی اشاره می‌کنند و می‌فرماید:

رکن اول، اسلام و رکن دوم، وحدت و همگامی و هم‌صدایی همه اقشار ملت... این وحدت و همدلی رمز موفقیت جامعه است. (۵)

حضرت امام علیه السلام نه تنها وحدت را علت و غایت پیروزی می‌دانند، بلکه معتقدند که با وحدت زمینه و بقاء پیروزی فراهم می‌شود، در نتیجه باید پس از پیروزی در استحکام و تعمیق هر چه بیشتر وحدت تلاش کرد. ایشان می‌فرماید:

بزرگ‌ترین آرزوی پس از پیروزی ایجاد وحدت است. (۶)

هر نظام اجتماعی برای بقاء و تداوم حیات اجتماعی خویش نیازمند آن است که شناخت کاملی از ملت خویش داشته و دشمن خود را نیز به خوبی بشناسد، تادر مواقع لزوم باسبیج همگانی مردم بتوانند تهدیدها را مهار ساخته و به مقابله با آنها پردازد. از این رو، برقراری وحدت و پیوند عمیق میان اقشار مردم یکی از ضروریات انکارناپذیر جامعه تلقی می‌گردد که به طور خاص باید مورد توجه و اهتمام مسئولان نظام اسلامی قرار گیرد.

حضرت امام علیه السلام پس از پیروزی انقلاب اسلامی اختلاف آرا و عقاید را بین گروهها پذیرفته و از دوستان انقلاب و کشور می‌خواهد که به منظور مصونیت در برابر آسیب پذیری اجتناب‌ناپذیر نظام، با دیگر گروههای مسلمان تفاهم داشته باشند، زیرا آنان نیز، به رغم ناهمگونی نظرها و باورها، هدفی غیر از شعارها و آرمانهای بنیادی انقلاب نظیر استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی را دنبال نمی‌کنند:

شما باید کوشش کنید با گروههای دیگری که مسلمان هستند و استقلال و آزادی و جمهوری اسلامی را می‌خواهند، تفاهم داشته باشید... مهم این است که مقصد، مقصد واحد باشد. (۷)

دعوت امام علیه السلام به اتحاد ملی در آغاز انقلاب اسلامی، حاکی از عنایت به دین و منافع ملی کشور بود. امام علیه السلام تمامی افراد و احزاب سیاسی و گروهها را به جهت‌گیری مناسب با آرمانها و ارزش‌های اصیل انقلاب اسلامی فرا می‌خواند و از خودسری و آشوب‌آفرینی، تضعیف و تخریب یکدیگر باز می‌داشت:

...من دست خود را به پیش شما دراز می‌کنم و از شما به خاطر خدا و اسلام و کشور، عاجزانه می‌خواهم که تمامی توان خود را برای نجات کشورتان به کار برید و اسلحه‌های سرد و گرم، یعنی قلم و بیان و مسلسل را از نشانه‌گیری به روی یکدیگر منحرف و به سوی دشمن‌های انسانیت که در رأس آن آمریکا است، نشانه روید. (۸)

حضرت امام علیه السلام ضمن فراخواندن ملت و مسئولان به اتحاد و انسجام درونی، ضرورت‌های الهی و سیاسی اتحاد ملی را نیز خاطر نشان می‌سازد که در اینجا به طور خلاصه به آن اشاره می‌کنیم:

۲-۱. اتحاد ملی، وجوب الهی

بدون شک نوسازی کشور و جامعه ایرانی، بدون فراهم آوردن بستر هموار اتحاد ملی و همگرایی گروه‌ها، و تشکل‌ها امکان‌پذیر نیست، لذا امام خمینی علیه السلام کوشش در طریق ایجاد اتحاد و وفاق میان طرفداران ملت و انقلاب را، تکلیف شرعی و الهی می‌داند و می‌فرماید: بر همه ما اقشار ملت، در هر مقامی که هستیم واجب الهی است که با هم پیوسته، یک دست، یک دل و یک جهت باشیم...^(۹)

۲-۲. وحدت ملی اقتضای عقل سیاسی

فعالیت سیاسی و تشکیلاتی، ایجاب می‌کند که به منظور دستیابی به هدفهای مشترک با دیگر گروه‌ها و احزاب، همدلی و تفاهم داشته، از تجربیات یکدیگر بهره ببرند. البته تصور این که همه سلیقه‌ها و عقیده‌ها را بتوان در یک مجموعه گرد آورد و تمامی افراد دست‌اندرکار سیاست و رهبری فکری و اجتماعی را زیر یک سقف به هم رسانید، دور از نگرش واقع‌گرایانه است، لکن می‌توان با رعایت قواعد سیاسی در رقابت و فعالیت حزبی و گروهی، احترام متقابل را حفظ نمود و مردم را در شناخت گزینه‌های مناسب با آموزه‌های زندگی‌ساز مورد حمایت آنان یاری رسانید. امام علیه السلام بر اساس حکمی از عقل سیاسی به دست می‌آید، همکاری با مخالفان در روش و کنش را، امری ممکن و ضروری شناخته است و می‌فرماید:

عقل سیاسی اقتضا می‌کند که ما امروز با آن اشخاص که در رویه هم حتی، با ما مخالفت دارند، لکن در اصل مقصد با ما موافق‌اند، با ملت موافق‌اند، مسیرشان مسیر ملت است... از تمام اختلافات دست برداریم تا این مملکت را آرام کنیم.^(۱۰)

۳. فواید اتحاد ملی

اتحاد ملی بزرگ‌ترین نیرو و اهرمی است که در سایه آن می‌توان بر سنگین‌ترین آسیب‌ها و چالش‌های انقلاب اسلامی، فائق آمد. از ثمرات وحدت ملی، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۳-۱. استقلال

در پرتو اتحاد ملی، استقلال و عزت اسلامی برای امت اسلامی به ارمغان خواهد آمد. جامعه اسلامی در صورت وحدت، همبستگی و انسجام و پایبندی کامل به اصول و ارزش‌های دینی و تحمل مشکلات، موانع را یکی پس از دیگری از سر راه برداشته و به استقلال که همانا عزت اسلامی نایل خواهد آمد. قرآن می‌فرماید:

عزت مخصوص خدا و رسولش و مؤمنان است. (۱۱)

مقام معظم رهبری می‌فرماید:

هیچ کدام از قدرت‌های بزرگی که امروز به نحوی بر دنیا اعمال نفوذ می‌کنند، قادر به اعمال نفوذ بر نظام جمهوری اسلامی و ملت ایران نیستند، این به خاطر آزادگی مردم و انسجام ملی است... (۱۲) و البته حضور در صحنه بین‌المللی و مبارزه با استکبار جهانی که حاصل آن استقلال است، به وسیله مردم و علم و آگاهی آنان انجام می‌گیرد. (۱۳)

۳-۲. پیروزی

بدون تردید همه موفقیت‌های دوران مبارزات و پس از پیروزی انقلاب اسلامی مرهون هوشیاری و صبر انقلابی و حضور دائمی همه قشرهای متحد مردم در صحنه بود. امام علیه السلام می‌فرماید:

باید جوانان غیور اسلامی، بدانند که تا دست اتحاد به هم ندهند و هدف خود را اسلام که تنها مکتب نجات بخش بشر است و یگانه کفیل آزادی و استقلال ملت‌های مستضعف است قرار ندهند، امید پیروزی را نباید داشته باشند. (۱۴)

مقام معظم رهبری می‌فرماید:

قشرهای محروم که اغلب بیشترین تعداد شهروندان هر کشوری و از جمله ایران را در بر می‌گیرند، در صورتی که تلاش کنند محال است خدای متعال آنها را یاری نکند و با توجه به انسجام آنها در بدن‌ها و جان، آنان را به پیروزی نرساند. (۱۵)

۳-۳. پیشرفت

مقام معظم رهبری درباره نقش یکپارچگی مردم در پیشرفت مملکت می فرماید:
علت این که ملت ایران قدم در جاده رستگاری و پیشرفت گذاشت، وحدت کلمه بود و باید برای تکمیل پروژه پیشرفت کشور این رمز را تا به آخر حفظ کند (۱۶)

۳-۴. ایجاد همدلی و مشارکت

در پرتو این امر مهم است که اقشار مختلف مردم دست در دست هم نهاده و برای سازندگی کشور خویش گامهای مؤثری را بر می دارند. انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ نمونه عینی و ثمره ایجاد وحدت، همدلی و مشارکت ملت مسلمان ایران بود. به فرموده امام علیه السلام:
در این انقلاب، ملت ایران با جان و خون خود اسلام را زنده کرد، تجدید حیات کرد برای اسلام و مسلمین، کوشش های قریب سیصد ساله استعمار و اجانب را خنثی کرد. (۱۷)

مقام معظم رهبری می فرماید:

وظیفه امروز مردم این است که اولاً وحدت و صفا و برادری را با همه وجودشان حفظ کنند و ثانیاً ملت ایران گوش به زنگ باشند تا آن جایی که انقلاب و نظام حضور آنها را لازم می داند، در صحنه حاضر باشند... با حضور آگاهانه و مخلصانه شما، تمام مشکلات ریز و درشت این کشور و ملت بر طرف خواهد شد. (۱۸)
مقام معظم رهبری حضور مردم در صحنه های مختلف اجتماعی - که جز به وسیله برقراری وحدت ملی در بین آنان میسر نمی شود - را به عنوان راز بزرگ غلبه بر مشکلات معرفی نموده و تاکید می نمایند که:

اگر بخواهیم کشور را آباد کنیم و کشاورزی را که زمینه مستعدی در کشور ما دارد رایج و دایر کنیم و صنعت مستقل و متکی به استعداد و علم و تجربه متخصصان داخلی را بوجود آوریم... وسیله ابزار برای انجام همه این خواسته ها شما مردم هستید و حضور و ایمان شما، این راه را هموار خواهد کرد. (۱۹)

بدیهی است در جامعه ای که وحدت ملی میان مردم برقرار باشد، آن جامعه همواره روی خوشبختی، رفاه، سعادت و ترقی به خود دیده و از تهدیدهای عدیده ای مصون خواهند

ماند و در نتیجه به همه آرزوهای بزرگ خود خواهد رسید. مقام معظم رهبری می‌فرماید: اطمینان کامل دارم که با وحدت کلمه ملت و تلاش مسئولین و حرکت عمومی همه اقشار مردم در همکاری و کمک به مجریان امور، این ملت بزرگ خواهد توانست به همه آرزوهای بزرگ خود دست یابد. (۲۰)

۳-۵. آسیب‌پذیرفتن جامعه و پیروزی در برابر انواع تهاجمات

جامعه‌ای که وحدت یک‌دلی و همدلی بر آن حاکم گردد، مردم در سایه ایمان قوی و حس وطن‌دوستی و صمیمیتی که میان خودشان برقرار است، به هنگام بروز آشوب و تشنج در جامعه، از هیچ اقدام و کمکی، حتی نثار جان نیز دریغ نمی‌ورزند و در مقابل دشمنان مقاومت خواهند نمود. مقام معظم رهبری می‌فرماید:

اگر ما متحد و برادر باشیم و بر اختلافات خویش فائق بیاییم، حربه دشمن کند و از ضربه دنیای اسلام کاسته خواهد شد. (۲۱)

نظامی که در آن وحدت و یک‌دلی حاکم باشد، حکومت و جامعه، از استحکام بالایی برخوردار خواهد شد و از همین رو دشمن نمی‌تواند جامعه را دچار آسیب و بحران ساخته و اوضاع را متشنج نماید:

امروز بحمدالله از لحاظ استحکام، می‌توان گفت که دشمن کمترین امیدی ندارد. نظام بحمدالله مستحکم است، برنامه ریزی خوب است و دولت قوی است... بایستی حرکت خودمان را به تناسب نیاز موقعیت شتاب بدهیم، تبلیغ دین، کار صحیح، حفظ وحدت و یکپارچگی که در روحیه مردم اثر مستقیم می‌گذارد. (۲۲)

۳-۶. انجام کاری محیرالعقول (انقلاب) و کوتاه شدن دست اجانب

با وحدت کلمه ملت مسلمان ایران و وقوع انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی علیه السلام: ... یک کار بزرگ محیرالعقول دیگر واقع شد و آن اینکه دست آمریکا و دست انگلستان و شوروی و همه اینها از خزائن ما کوتاه شد. (۲۳)

۴. عوامل ایجاد اتحاد ملی

در مکتب حیات بخش اسلام، بنیان‌ها و شرایط اساسی که مقدمه و عامل ایجاد و بقا و

استمرار اتحاد ملی می شوند متعددند. در اینجا به مهم ترین آنها اشاره می کنیم:

۱-۳-۱- ایمان

ایمان یعنی باور و گرایش عمیق درونی به معبود مطلق که یکی از مهمترین عوامل و مبنای تحقق و شکل گیری اتحاد ملی است. ایمان واقعی به خدا، انسان ها را برادر، دل ها را به یکدیگر نزدیک و الفت بین مردم و شرایط تحقق اجماع را فراهم می آورد. قرآن کریم می فرماید:

پس هر کس از راه کفر و سرکشی برگردد و به الله ایمان آورد، محققاً به ریسمان محکم و استوار الهی چنگ زده است که هرگز در آن گسستنی نیست. (۲۴)

بنابراین در پیروزی انقلاب اسلامی در سایه ایمان به خدا و وحدت ملی دل های مردم به عشق هم تپید، دست ها درهم گره خورد و فریادها علیه خصم ستمگر جهت برقراری استقلال آزادی جمهوری اسلامی طنین انداز گردید و بدین صورت استقرار حاکمیت و ابقای انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی علیه السلام میسر شد.

۲-۴- علم و آگاهی

علم و آگاهی کامل به عقاید، باورها و ارزش ها یک نوع بصیرت به انسان می بخشد، که در بحراناها و فراز و نشیب های لغزنده، مسائل جزئی و فرعی را که گاهی موجب شکست و سقوط می شود، نادیده بگیرد، و به هدف های اصیل و درخشان و مسئولیت خود بیندیشد تا سرانجام راه های نفوذ دشمن مسدود گردد و اتفاق و اتحاد به وجود آید. حضرت علی علیه السلام می فرماید:

اگر کسی که چیزی را نمی داند، ساکت بماند و از اظهار نظر بی اساس خودداری کند، اختلاف از میان می رود. (۲۵)

۳-۴- مشورت و تفاهم

مشورت و تفاهم در مسائل آنقدر ضروری و پسندیده است و در ایجاد مودت و محبت اجتماعی نقش بسیار مؤثری دارد که خداوند به پیامبر صلی الله علیه و آله دستور می دهد که: در کارها با اصحاب خود مشورت کن. (۲۶)

۴-۴. مهربانی و مدارا

مهربانی و مدارا و نیز عفو و گذشت را می‌توان از راههای جلب محبوبیت و اصلاح جامعه به حساب آورد، چون این صفات مانع بسیاری از جدال‌ها و کشمکش‌ها می‌گردد و به جای آن آرامش و روابط انسانی را جایگزین آنها می‌نماید. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

مدارا و سازگاری با مردم نصف ایمان و مهربانی با آنها نصف عیش و راحتی زندگی است. (۲۷)

۴-۵. صفا و یکرنگی

توجه دادن به صفا و یکرنگی و روح برادری و مسئولیت‌را، می‌توان از عوامل اتحاد و اتفاق در جامعه دانست. اسلام برای این منظور، نفاق و دورویی رازشت و منفور می‌داند و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

کسی که در دنیا دورو و منافق باشد، در آخرت دو زبان از آتش خواهد داشت. (۲۸)

در نتیجه صفا و یکرنگی عامل بسیار مؤثری در تأمین اتحاد و روابط انسانی جامعه خواهد بود.

۵. موانع ایجاد اتحاد ملی

اختلاف‌های فکری لازمه انسان بودن انسان است و هیچ‌گیزی از آن نیست، نه در محدوده زمان محصور است و نه در چهارچوب مکان جای می‌گیرد. هر جا انسانی است اختلاف فکری است و هر جا اختلاف فکری است، حیات و زندگی وجود دارد. این‌گونه اختلاف‌ها، نه تنها ضرری ندارد که سودمند و رشدآفرین است و تنها راه شکوفایی و دست‌یابی به حقیقت است، اما اختلافی که بر اساس کینه و عناد باشد مسلماً زمینه ساز تفرقه و جدایی انسانها می‌شود. امام علیه السلام در پیام منشور برادری (۲۹) به روشنی بین مخالفان شیوه‌ای و اصولی فرق گذاشته، می‌فرماید:

باید توجه داشته باشید تا زمانی که اختلاف و موضع‌گیری‌ها در حریم مسائل مذکور است تهدیدی متوجه انقلاب نیست، اختلاف اگر زیربنایی و اصولی شد موجب سستی نظام می‌شود. (۳۰)

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران اختلاف نظرهای فکری و سیاسی میان بانیان و حامیان انقلاب اندک اندک شکل گرفت، این اختلاف نظرها گرچه با وجود شخصیت نیرومند و پرنفوذ امام علیه السلام و نیز شرایط ویژه زمان جنگ کمتر زمینه بروز پیدا کرد، اما در پایان دهه اول انقلاب و به تدریج بعد از رحلت امام علیه السلام به اوج خود رسید. در اینجا به طور مختصر به موانع ایجاد اتحاد ملی اشاره می‌کنیم که عبارتند از:

۱-۵. اختلاف افکنی

یکی از شیوه‌های کهن و تاریخی دشمنان اسلام در نابودی، انحراف و کُند کردن مبارزات و نهضت‌های آزادی بخش، بهره‌گیری از سلاح تفرقه و جدایی است که امروزه نیز با مطالعات کارشناسی و روان‌شناسی دقیق و باروش‌ها و ابزارهای گوناگون از این سلاح برای شکست انقلاب‌ها بهره می‌جویند. (۳۱)

دشمنان انقلاب اسلامی در خارج با استفاده از ایادی داخلی خود در ایران و با بهره‌گیری از تعصبات مذهبی و فرقه‌ای، تحریک قومیت‌ها، ترویج تکثرگرایی احزاب سیاسی (۳۲) برنامه‌ریزی دقیقی را برای ایجاد شکاف بین مردم و مسئولان کشور جهت ضربه زدن به انقلاب اسلامی طراحی نمودند. حضرت علی علیه السلام درباره عناصر تفرقه افکن می‌فرماید:

آگاه باشید هر کس مردم را به تفرقه و جدایی دعوت کند او را بکشید، هر چند زیر
 عمامه من باشد. (۳۳)

حضرت امام علیه السلام مهم‌ترین عامل پیروزی انقلاب اسلامی را وحدت و اتحاد ملی کلیه اقشار و گروه‌ها می‌داند و تفرقه و اختلاف را به عنوان یک سم مهلک برای انقلاب و نظام اسلامی دانسته و می‌فرماید:

حفظ اسلام در ایران به وحدت شماهاست... اگر دست واحد شدیم هیچ کس
 نمی‌تواند به ما ضرری بزند. آن روز به ما ضرر می‌خورد که خلل در وحدت ما پیدا
 بشود... (۳۴)

۲-۵. جهل

جهل و نادانی بزرگترین بدبختی و مصیبت جامعه بشری است (۳۵)، دشمنی آفرین (۳۶) و فسادگستر است. (۳۷) ابزار استعمار و دستمایه تفرقه و جدایی است. دودستگی‌ها و

تفرقه‌ها در طول تاریخ انسانها ریشه در جهل و نادانی دارد. تکفیرها و تفسیق‌ها از آن مایه می‌گیرد. قسمت اعظم از جنگ‌ها و جدال‌ها بر پایه جهل و نادانی بشر بوده است. اختلاف نظر اگر مایه اصلی خود را از جهل بگیرد به سرعت در باتلاق عداوت و دشمنی فرو می‌رود و اندیشه‌ها را در مذبح کینه و دشمنی نابود می‌کند. اگر تاریخ تکفیرها در ادیان و مذاهب به دقت مورد مطالعه قرار بگیرد، چهره جهل و نادانی به خوبی از ورای آن رخ می‌نماید. وقتی جاهلان و ناآگاهان به صحنه تبادل آرا وارد می‌شوند و در معرکه نقد و تحلیل گام می‌نهند، به سرعت موضع می‌گیرند و برای اثبات حرف باطل خویش به غوغاسالاری روی می‌آورند. در این شرایط است که کشف حق و حقیقت، جای خود را به اثبات مدّعا می‌دهد و بازده چنین برخوردها کینه و دشمنی و رخنه در کیان و وحدت و اتحاد ملی است.

۳-۵. واسطه‌ها

واسطه‌ها عمال ابلیس‌اند و اعوان شیاطین، حیات اینان به آشوب و ناآرامی بسته است، اصحاب تزویرند، تدبیر و تعهد را ابزار می‌دانند و سخن چینی را شریف‌ترین مشاغل، بذر نفاق و دورویی را در جامعه می‌پاشند و در پیش دید اندیشه‌گران و صاحب نظران پرده‌ای از عداوت و دشمنی می‌آویزند. از تألیف قلوب گریزانند و از اتحاد و هماهنگی مردم وحشت دارند. (۳۸)

این عامل در زمان حیات امام علیه السلام نیز به عنوان بازیگری مهم در ایجاد اختلاف و تشنج میان مسئولان، نهادها و گروه‌ها و جناح‌ها بوده است. حضرت امام علیه السلام از سال ۱۳۶۱ به بعد همواره از بازیگری واسطه‌ها و رخنه نفوذیها در خانواده انقلاب و جناح‌های وفادار به نظام و انقلاب که کارشان صرفاً تفرقه‌افکنی و ایجاد اختلاف بود هشدار می‌دادند و می‌فرمودند:

باید از واسطه‌هایی که فقط کارشان القای بدبینی نسبت به جناح مقابل است پرهیز نمود. (۳۹)

در حال حاضر، باید واسطه‌های مدرن را نیز بر واسطه‌های سنتی اضافه کرد، همان چیزی که مقام معظم رهبری به عنوان «نفاق جدید» از آن یاد می‌کند. معظم‌له به منظور شناسایی نفوذیها و جلوگیری از رخنه آنها، علاوه بر اجرای شیوه‌های امام علیه السلام، دست به شفاف‌سازی

و ارائه تصویری ملموس از واسطه‌ها و نفاق جدید زدند. از نظر مقام معظم رهبری در صورت فقدان نفوذیها، هر گونه اختلافی میان معتقدین به انقلاب حل نشدنی است:

کسانی که انقلاب را قبول دارند، امام را قبول دارند، اسلام را قبول دارند و حرکت در راه خدا را قبول دارند... هر گونه اختلاف سلیقه‌ایی - اختلاف سیاسی، اختلاف بینشی در هر نوع از مسائلی که کشور داشته باشند قابل حل است، مشکلی نیست، مشکل آن جا بروز می‌کند که کسانی که اسلام را قبول ندارند، امام را مطلقاً قبول ندارند، این نظام را قبول ندارند از اول با نظام تاوانستند، جنگیدند. آن وقتی رفتند در خانه‌هایشان نشستند که دیدند دیگر سلاح‌هایشان کُند شده است. اینها بیایند پشت سر یک کسی، پشت سر یک جمعی پنهان بشوند، شروع کنند به ایمان مردم دست اندازی کردن، آن را هدف قرار دادن، این قابل قبول نیست. (۴۰)

۴-۵. حبّ نفس

حبّ نفس از آفاتی است که به جز معدودی پیراستگان متخلق، از آن مصون نیستند. این رذیله اخلاقی در محیط‌های تبادل آرا و اختلاف نظر بیش از جاهای دیگر نمود پیدا می‌کند. در این گونه موارد، کشف حق و دست‌یابی به واقع، تحت‌الشعاع پیروزی بر مقابل قرار می‌گیرد و اختلاف نظر به کینه و عداوت و گروه‌بندی تبدیل می‌گردد. حبّ نفس و خواهش‌های نفسانی به اندازه‌ای توان دارند که انسان را به نادیده گرفتن مقدس‌ترین ایده‌ها و آرمانها وادارند. بسیاری از رفتارهای ناپه‌نجا و حق‌کشی‌ها و حریم شکنی‌ها از نفسانیات انسان سرچشمه می‌گیرند. حبّ نفس جلوه‌های فراوانی دارد، از عوامل بسیار نیرومند تفرقه و تشتت است. قرآن کریم می‌فرماید:

راه تفرقه نیمودند، مگر از روی حسد، هنگامی که برایشان علم آمد. (۴۱)

در درگیری‌های گوناگون جناح‌های فکری در طول انقلاب، نمونه‌های فراوانی از این گونه برخوردها دیده شده است و کمتر موردی می‌توان یافت که یکی از چند جناح فکری حرکت‌های مثبت طرف مقابل را تنها به داعیه حقانیت ارج نهد. این حالت، بیانگر این است که در برخوردهای فکری موجود جامعه، حق‌جویی و حق‌گرایی، نقش اساسی ندارد و بیشتر به عنوان ابزار دست‌یابی به پیروزی به کار می‌رود. حضرت امام علیه السلام در موارد

گوناگونی از آفت حبّ نفس سخن گفته است و می‌فرماید:

تمام فسادهایی که در بشریت پیدا شده از اولی که بشریت تحقق پیدا کرده است تاکنون و تا آخر، منشأش همین حبّ نفس است. از حبّ نفس است که حبّ به جاه، حبّ به سلطنت، حبّ به مقام، حبّ به مال و حبّ به همه انگیزه‌های شهوانی پیدا می‌شود. (۴۲)

حضرت امام علیه السلام در اواخر سال ۶۷ به صراحت از حبّ نفس به عنوان یکی از مهمترین موانع وحدت نام می‌برند. معظم‌له در این بیانات به طور بی‌سابقه‌ای از خداوند شاهد می‌گیرند، آنچه بنا بود به هر دو جریان وفادار انقلاب گفته است و می‌فرماید:

یک چیز مهم دیگر هم ممکن است موجب اختلاف گردد که همه باید از شرّ آن به خدا پناه ببریم که آن، حبّ نفس است. که این دیگر این جریان و آن جریان نمی‌شناسد. (۴۳)

امام علیه السلام مخاطبان خویش را در راه مبارزه با حبّ نفس تنها نمی‌گذارند و یاران خود را در این مبارزه نفس‌گیر به ریاضت فرامی‌خوانند و ریاضت در این عرصه جز سرکوب خواسته‌های نفسانی و مقابله عملی با جاه‌طلبی و دوری از علایق باندی و گروهی نمی‌یابد به راستی چه آفتی گریبانگیر دوستان انقلاب شده است که حضرت امام علیه السلام در اواخر عمر شریفشان به این نتیجه می‌رسند که بسیاری از اختلافات موجود از شیطان درون است و این شیطان درون بستر ساز شیطان بیرونی است. با همه اینها، معظم‌له، ایجاد خلل در وحدت را گناه کبیره و جرم بزرگ یاد می‌کردند و می‌فرماید:

... چنانچه در یک وقتی هم یک همچو مطلبی واقع بشود، آن هم یک جرم است، امروز این مسئله [تضعیف نظام و تفرقه افکنی] جرم [ی] بسیار بزرگ است. (۴۴)

در اواخر دفاع مقدس امام علیه السلام نیز اظهار داشتند:

شما به خاطر داشته باشید که یک کلمه اختلاف‌آمیز از گناهان بزرگی است که مشکل است خدای تبارک و تعالی بیامرزد، چه این کلمه صادر بشود از دشمنان ما، چه این کلمه صادر بشود از دوستان ما، چه از اشخاصی که ادعای قداست می‌کنند و چه از اشخاصی که این ادعا را ندارند. (۴۵)

۵-۵. تندروی و افراط گرایی

اگر چه اختلاف سلیقه و نظر میان پیروان خط امام علیه السلام امر طبیعی به حساب می‌آید و حضرت امام علیه السلام نیز آن را تأیید فرمودند، لکن وجود و بروز تندروی، تندخویی، عدم سعه صدر و افراط گرایی در مواضع و عمل بدون لحاظ کردن مصالح کلی نظام و پیامدهای آن در میان برخی از افراد و اعضای جناح‌های وفادار به انقلاب و کارگزاران نظام، این اختلاف را طی سالهای ۶۱ تا ۶۸ از مدار طبیعی خودش خارج می‌ساخت و اختلاف را تبدیل به مناقشه و معارضه و حتی خصومت و دشمنی کرده بود. حضرت امام علیه السلام می‌فرماید:

همه با ما دشمن‌اند، خودمان دشمن نباشیم با خودمان... دشمنی خودمان موجب می‌شود که آنهایی که دشمن اصلی ما هستند بر هر دو غلبه کنند و روزگار همه را سیاه کنند. (۴۶)

حضرت امام علیه السلام در بررسی ریشه‌های عدم اعتدال رفتاری برخی از افراد و اعضای جناح‌های وفادار به انقلاب اسلامی به یک نکته روان‌شناسانه اشاره می‌کنند و می‌فرمایند: من باید این را عرض بکنم که گاهی اشخاصی با این که ممکن است که آدم‌های خوبی باشند لکن یک چیزهایی در نفوس انسان هست که انسان از آن غفلت می‌کند. (۴۷)

از آن جا که حضرت امام علیه السلام مسئله تندروی و افراط گرایی را به عنوان عامل مهم پرخاشگری و وحدت شکنی به وضوح لمس کرده بودند، در مان آن را در بالا بردن روحیه تحمل، مدارا و سعه صدر می‌دانستند و می‌فرمودند:

در مسائل ملایمت و جهت رحمت بیشتر از جهت خشونت تأثیر می‌کند... اگر امروز گله‌هایمان به بازار، مجلس و دولت کشیده شود و این گله‌ها به اختلاف تبدیل گردد، همه‌مان مسئول هستیم، اگر امروز اسلام سیلی بخورد دیگر سر بلند نمی‌کند به خاطر اسلام باید مقداری از ناراحتی‌هایمان را کنار بگذاریم. (۴۸)

در سال ۶۵ حضرت امام علیه السلام برای حفظ و تداوم وحدت و همگرایی جناح‌ها به نکته حساسی اشاره می‌فرمایند که مربوط به اعتقاد مشترک آنها بود:

ما باید فکر این معنا باشیم که در این کشور یک وقت خدای نخواسته به تدریج

اختلاف واقع نشود، همه پشتیبان هم باشیم، ... هوای نفسانی را زیر پا بگذاریم و با هم خوب بشویم. (۴۹)

متأسفانه با وجود عکس‌العمل حضرت امام علیه السلام در برابر برخوردهای حذفی و تخریبی و مواضع شفاف و صریح ایشان نسبت به شخصیت‌های دو جناح، همچنان آن شیوه‌ها ادامه داشت.

۶. آثار و پیامدهای اتحاد ملی

اتحاد ملی، آثار و نتایج و پیامدهای بسیاری دارد که در اینجا به برخی از آنها فهرست‌وار اشاره می‌گردد:

۶-۱. کارآمدی و تثبیت انقلاب و نظام سیاسی: عامل بسیار مهمی که در کارآمدی نظام اسلامی بسیار مؤثر است، مدیریت کارآمد می‌باشد. وجود مدیران لایق، کارآمد، متعهد، پر تلاش و خدمتگزار موجب همسویی، هماهنگی و تناسب بیشتر بین اجزای نظام می‌شود. (۵۰)

۶-۲. تقویت روحیه تعاون و همکاری: اساس زندگی انسان بر تعاون و همیاری برنامه‌ریزی شده است، بنابراین اگر در جامعه‌ای روحیه تعاون، همیاری و همکاری تقویت و نهادینه شود، شاهد جامعه‌ای یکدست، یکرنگ و منسجم خواهیم بود.

۶-۳. دشمن ستیزی و دشمن زدایی: وحدت و همدلی اکسیری است که دشمن را در توطئه‌های خویش علیه یک ملت ناکام می‌گذارد. مقام معظم رهبری می‌فرماید:

آنها [دشمن] از وحدت و یکپارچگی شما مردم می‌ترسند... ملت ایران به هیچ قیمت نباید وحدت و یکپارچگی خودش را از دست بدهد. (۵۱)

۶-۴. آبادانی و امنیت اجتماعی.

۶-۵. استقلال و عزت اسلامی (۵۲)

۷. راهکارهای افزایش اتحاد ملی

درباره افزایش اتحاد ملی راهکارهایی در زمینه عوامل سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی مطرح شده که به مهم‌ترین آنها اشاره می‌کنیم:

- ۱- افزایش آگاهی فردی و جمعی مردم
- ۲- مشارکت ارادی و اختیاری مردم
- ۳- باور کردن مردم
- ۴- بسیج منابع
- ۵- خدمت کردن صادقانه و بی منت مسئولان به مردم
- ۶- تقویت حاکمیت اسلام و ولایت فقیه به عنوان دو رکن اساسی در راهبرد اهداف جامعه
- ۷- وحدت جناح‌های سیاسی برای مصونیت انقلاب اسلامی از آسیب‌ها و تهدیدها
- ۸- حفظ استقلال و اقتدار با تقویت اعتماد دولت و مردم نسبت به همدیگر
- ۹- استکبار ستیزی و تداوم راه امام خمینی علیه السلام با تکیه بر شعار نه شرقی نه غربی
- ۱۰- تشکیل امت واحده جهانی
- ۱۱- حفظ استقلال فرهنگی
- ۱۲- وحدت حوزه و دانشگاه و بسط ارزش دینی در حوزه و دانشگاه (۵۳)

نتیجه

در تمام جوامع بشری، اتحاد ملی از اصولی‌ترین ارکان سامان اجتماعی است. در شرایطی که امروز امواج جهانی سازی، اقتدار و وحدت ملت‌ها را به چالش کشانده است، بسیار شایسته است که ما کانون اقتدار و وحدت ملی خودمان را تقویت نمائیم. ملت ما با ویژگی‌های ارزشمندی که در درون خود دارد، حق وحدت ملی را در صحنه‌های گوناگون ادا کرده است، آنچه مسئله جدی و مبرم ماست، بازاندیشی و تنظیم مجدد رفتار مسئولان، جناح‌ها و گروه‌های سیاسی است.

پی‌نوشت‌ها

۱. علی اکبر دهخدا، لغت نامه، ش مسلسل ۱۱۶، دانشگاه تهران ۱۳۴۸، ص ۱۳۲.
۲. صحیفه نور، ج ۱۶، ص ۵۴.
۳. سخنرانی مقام معظم رهبری ۷۹/۱/۲۶.
۴. کوثر ولایت (۵) وحدت ملی، تهران اداره سیاسی حوزه نمایندگی سپاه ۱۳۷۹، ص ۷۳.
۵. صحیفه نور، ج ۷، ص ۴۰.

۶. همان، ج ۱۱، ص ۵۰ (تلخیص)
۷. همان، ج ۱۵، ص ۱۷۷.
۸. همان، ج ۱۰، ص ۱۹۷.
۹. همان، ج ۹، ص ۲۵۴.
۱۰. همان، ج ۱۴، ص ۱۲۴.
۱۱. منافقون / ۸.
۱۲. سخنرانی مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸/۹/۱.
۱۳. همان، ۱۳۶۸/۹/۲۲.
۱۴. صحیفه نور، ج ۱، ص ۸۷.
۱۵. سخنرانی مقام معظم رهبری، ۱۳۷۸/۸/۲۲.
۱۶. همان، ۱۳۸۲/۹/۵.
۱۷. صحیفه نور، ج ۱، ص ۱۲۱.
۱۸. حدیث ولایت، ج ۱، مجموعه رهنمودهای مقام معظم رهبری، تهران، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۵، ص ۳۱۰.
۱۹. همان.
۲۰. همان، ص ۲۲۲.
۲۱. همان، ص ۱۸۱.
۲۲. همان، ص ۱۰۸.
۲۳. صحیفه نور، ج ۱۵، ص ۲۷۲.
۲۴. بقره (۲)، آیه ۲۵۶.
۲۵. بحار الانوار، ج ۲، ص ۱۱۲.
۲۶. آل عمران (۳)، آیه ۱۵۹.
۲۷. الکافی، ج ۲، ص ۱۱۷ و تحف العقول، ص ۳۵.
۲۸. بحار الانوار، ج ۱۵، ص ۱۷۳.
۲۹. نامه امام به آقای محمدعلی انصاری در مورخه ۱۳۶۷/۸/۱۰.
۳۰. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۴۸.
۳۱. ر.ک: عبدالله حاجی صادقی، آسیب شناسی ارکان انقلاب اسلامی، قم، زمزم هدایت ۱۳۸۳، ص ۸۲.
۳۲. برای اطلاعات بیشتر ر.ک: رویارویی اندیشه‌ها، مجموعه مقالات ج ۲، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ص ۱۷۹-۱۹۷.
۳۳. دشتی، محمد، نهج البلاغه، خ ۱۲۷، ص ۲۴۰.
۳۴. صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۳۸۳-۳۸۴.
۳۵. غرر الحکم، ج ۲، ص ۳۸۷.
۳۶. همان، ج ۱، ص ۶۷.
۳۷. همان، ج ۱، ص ۲۳۱.
۳۸. رویارویی اندیشه‌ها، مجموعه مقالات، ج ۲، ص ۱۴۲.
۳۹. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۴۹.
۴۰. سخنرانی مقام معظم رهبری، ۷۷/۶/۲۴.
۴۱. شوری، آیه ۱۴.

پروژه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

۴۲. صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۲۵۴.
۴۳. همان، ج ۲۱، ص ۴۷.
۴۴. همان، ج ۱۲، ص ۱۱۸.
۴۵. همان، ج ۲۰، ص ۸۴.
۴۶. همان، ج ۱۹، ص ۱۲-۱۶.
۴۷. همان، ج ۲۰، ص ۶.
۴۸. همان، ج ۲۰، ص ۷۱.
۴۹. همان، ج ۲۰، ص ۷۱.
۵۰. مجله معرفت، ش ۶۰، خرداد ۱۳۸۴، ص ۹۴.
۵۱. حدیث ولایت، ج ۴، ص ۲۸۱.
۵۲. باقی نصرآبادی، علی «همبستگی اجتماعی و مشارکت عمومی» فصلنامه حصون، ش ۶، زمستان ۸۴، ص ۱۸۵.
۵۳. رک: وحدت و امنیت ملی از دیدگاه مقام معظم رهبری، سلمان شایان فر، تهران نشر نذیر، ۱۳۸۰، بخش راهکارها.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی